

CHAPTER «POLITICAL SCIENCES»

INTERDEPENDENCE OF REGIONAL POLICY AND NATIONAL SECURITY SYSTEM OF THE COUNTRY

ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Olga Kravchuk¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-021-6-26>

Abstract. Today, the different speeds of regional development and the preservation of unresolved structural contradictions, which have a pronounced regional dimension, have become one of the main foundations of political reconstruction in the growth of changes to ensure national security. Favorable regional institutional environment creates opportunities for optimal use of resources of the territory, which is the basis for ensuring the proper quality of life of the population of the region, eliminating all possible dangers at all levels. The strategic objectives of regional policy are to increase the competitiveness of regions and strengthen their resource potential, ensure human resources development, development of interregional cooperation, it is clear that under conditions of stable functioning of the security system at the regional level and thus the national system. In addition, the regional policy of the state – targeted actions of the state aimed at balancing the conditions of regions and their results, improving the use of aggregate regional resources and opportunities that can be implemented against the background of comprehensive security actions in all areas, including local levels. The mechanism of implementation of state regional policy, which can be defined as a system of specific state levers and

¹ Candidate of Political Science,
Associate Professor of the Department of Social Sciences and Humanities,
Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Ukraine

organizational and economic means by which state influence on the spatial organization of society, provides socio-economic development of regions, improves the structure of their economic complex. That recently, due to the crisis situation in the country and military action, the system of state regional policy has paid considerable attention to the system of ensuring the security of the region from possible threats and challenges that may cause national dangers. The main components of the integrated mechanism of state regional policy of Ukraine, as defined by current regulations, are: the relevant legal framework, budget and financial regulation of regional development, forecasting and programming, development of various forms of territorial organization of productive forces. Legislative regulation at the international level of regulatory relations creates favorable conditions for a single legal activity related to national security, which, in turn, includes organizational and communicative tasks in the implementation of domestic and foreign policy at all levels.

1. Вступ

Модель регіонального розвитку почала формуватися в Україні після схвалення у 2001 р. Указом Президента України «Концепції державної регіональної політики». В цьому документі була визначена головна мета державної регіональної політики: створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів, підвищення рівня життя населення, забезпечення додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного її громадянина, незалежно від місця проживання, а також поглиблення процесів ринкової трансформації на основі підвищення ефективності використання потенціалу регіонів, підвищення дієвості управлінських рішень, удосконалення роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування [2]. Були сформульовані також завдання для Кабінету Міністрів України, суть яких полягала у забезпеченні реалізації основних завдань регіональної політики та підготовки і внесення у встановленому порядку проектів і необхідних для цього нормативно-правових актів [1].

Регіональною політикою є внутрішня політика регіонів, яка здійснюється органами управління регіоном самостійно з урахуванням загальнодержавних інтересів. Ця частина політики може бути названа

місцевою регіональною політикою. Цільові дії органів влади регіону, спрямовані на найбільш ефективне використання всіх ресурсів регіону для підвищення добробуту населення, вдосконалення структури матеріального виробництва, поліпшення стану навколишнього середовища, розвиток соціально-економічної інфраструктури.

Автор впевнений в тому, що регіональна політика на нинішньому етапі суспільного розвитку розглядається радше як самостійна сфера державної політики, а не як конгломерат регіональних складових державної монетарної, економічної, промислової, соціальної, екологічної, науково-технічної політики та ін. Вона спрямована на розвиток і досягнення додаткового позитивного ефекту від раціонального використання наявних умов і чинників завдяки поєднанню галузевих важелів та ефекту синергії. Більшість сфер державної політики мають той чи інший просторовий ефект, який підсилює досягнення регіональної політики або, навпаки, зменшує її позитивний вплив і робить зусилля держави менш ефективними.

Зауважимо, що у найпоширенішому варіанті розуміння регіональної політики економічний аспект домінує над іншими компонентами регіонального життя. Відповідно поняття «регіональна політика» і «регіональна економічна політика» часто вживають як синоніми без будь-яких застережень.

Під регіональною політикою зазвичай розуміють свідому діяльність органів публічної влади, спрямовану на розвиток регіонів, тобто таку діяльність, що має на меті оптимальне використання ресурсів регіонів для тривалого всебічного зростання і зміцнення їх конкурентоздатності.

В рамках стандартного уявлення щодо регіональної природи дисбалансів у сферах розвитку регіонів та налагодження безпекової системи держава намагається долати фрагментацію національного безпекового простору за допомогою політики регіонального вирівнювання. З різним ступенем успішності вона зближувала базові характеристики якості життя регіональних спільнот, проте не знімали проблем протистояння регіонів – «лідерів» та регіонів – «аутсайдерів». Перші, оволодівши сучасними підйомами глобалізації, мали підстави диктувати зміст національних економічних політик та поступ суспільно-економічних перетворень, які посилювали відкритість економік. Щодо

других, ці перетворення посилювали відставання, консервували структурні проблеми та поглиблювали структурні диспропорції регіонального розвитку. Формувалися латентні конфлікти, вихід з яких вбачався відстаючими регіональними спільнотами у гальмуванні темпів розвитку регіону в цілому.

2. Аспекти регіональної політики

Сьогодні різні швидкості розвитку регіонів та збереження не вирішених структурних суперечностей, що мають виражений регіональний вимір, стали однією з основних підвалин політичних змін у розвиненому світі по обидва боки Атлантики. Відтак заговорили про безпосередній вплив безпекових умов в кожному регіоні на стан загальнодержавної системи безпеки.

Поняття «регіональна політика» охоплює три аспекти. Перший – зовнішній по відношенню до регіонів аспект. У цьому випадку центральні органи публічної влади приділяють увагу міжрегіональним пропорціям розвитку. Другий аспект – внутрішньо-регіональний. В цьому випадку політика здійснюється регіональними органами влади в основному за рахунок власних коштів і під власну відповідальність. Третій аспект регіональної політики полягає в зміцненні ролі регіонального рівня у територіальній організації держави.

Об'єктивними передумовами регіональної політики виступають структурна неоднорідність простору країни в природно-географічному, ресурсному, економічному, соціальному, етнічному і політичному аспектах.

Під регіональною політикою зазвичай розуміють свідому діяльність органів публічної влади, спрямовану на розвиток регіонів, тобто таку діяльність, що має на меті оптимальне використання ресурсів регіонів для тривалого економічного зростання і зміцнення їх конкурентоздатності.

Метою регіональної політики є згладжування соціально-економічних диспропорцій у розвитку окремих територій на фоні загального підвищення рівня економічного розвитку, стандартів життя та добробуту населення країни, підвищення продуктивності й конкурентоспроможності національної та регіональних економік, забезпечення належного рівня безпекового середовища. Отже, метою регіональної

політики є створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного, політичного розвитку регіонів.

Об'єктом регіональної політики є весь спектр соціально-економічних процесів, політичних, культурних, етнополітичних, екологічних та інших, що відбуваються на конкретній території. Іншими словами, у сферу впливу регіональної політики потрапляють люди, природа і всі суспільні інститути. Відтак, до основних об'єктів регіональної політики відносяться: виробничі, соціальні, грошово-фінансові процеси, процеси та виклики у сфері забезпечення регіональної безпеки тощо.

Суб'єктами регіональної політики можуть бути: окремі посадові особи (наприклад, Президент України), Верховна Рада України як найвищий у державі законодавчий орган, органи державної виконавчої влади всіх рівнів, органи місцевого самоврядування, окремі юридичні особи (установи, організації і підприємства), громадські організації [3].

До питань регіональної політики залучено такі напрями, як: співвідношення і взаємодія рушійних сил регіонального розвитку (усі сектори національної економіки, безпеки, освіти внутрішні й зовнішні чинники); співвідношення національного (загальнодержавного) та регіонального аспектів розвитку, центрального і регіонального рівнів управління сферами життя суспільства; ставлення до національно-етнічних питань (в умовах багатонаціональної держави); регіональні аспекти демографічної політики, політики урбанізації, аграрної політики та інших заходів державної влади.

Слід враховувати, що суть і напрями регіональної політики безпосередньо залежать від рівня економічного розвитку держави, її соціально-економічних проблем, безпекових аспектів.

Стратегічними завданнями регіональної політики вважають підвищення конкурентоспроможності регіонів та зміцнення їхнього ресурсного потенціалу, забезпечення розвитку людських ресурсів, розвиток міжрегіонального співробітництва, зрозуміло, що за умов стабільного функціонування системи забезпечення безпеки на регіональному рівні, а відтак й національній системі.

Крім того, що регіональна політика держави – цільові дії держави, спрямовані на збалансування умов діяльності регіонів та їх результатів, підвищення ефективності використання сукупних регіональних ресурсів і можливостей, що мають можливість реалізовуватись на

фоні комплексних безпекових дій стосовно всіх сфер, зокрема на місцевих рівнях.

Сутністю державної регіональної політики є сукупність організаційно-правових та економічних заходів щодо поточних цілей держави та ефективного розвитку регіонів, раціонального використання ресурсів, створення сприятливих умов життєдіяльності людей, забезпечення регіональної безпеки, екологічної безпеки довкілля тощо.

До механізму реалізації державної регіональної політики, який можна визначити як систему конкретних державних важелів та організаційно-економічних засобів, за допомогою яких здійснюється державний вплив на просторову організацію суспільства, забезпечується соціально-економічний розвиток регіонів, вдосконалюється структура їхнього господарського комплексу [4]. Треба підкреслили, що останнім часом через кризові ситуації в країні та військові дії, в системі державної регіональної політики надається значної уваги системі забезпечення безпеки регіону від ймовірних загроз та викликів, що можуть спричинити загальнодержавні небезпеки.

Основними складовими цілісного механізму державної регіональної політики України, як визначено діючими нормативними документами, виступають: відповідна законодавчо-нормативна база, бюджетно-фінансове регулювання регіонального розвитку, прогнозування і програмування, розвиток різних форм територіальної організації продуктивних сил.

Як бачимо з наведених вище визначень регіональної політики та державної регіональної політики, ці два поняття у науковій літературі досить часто ототожнюються, хоча, на нашу думку, це не зовсім правильно. Якщо раніше, ще кілька років тому, розвиток регіонів мав здійснюватися лише за чітко встановленими та визначеними державою напрямками, то нині регіони не тільки мають право, а й зобов'язані розробляти та самостійно реалізовувати власні стратегії регіонального розвитку. Роль держави у цьому контексті зводиться до затвердження регіональних науково-технічних програм. Основне ж місце у даному напрямі відводиться регіонам. У цьому зв'язку, на наше переконання, необхідно чітко розмежовувати державну регіональну політику, тобто політику держави щодо забезпечення соціально-економічного та суспільно-політичного регіонального розвитку,

та регіональну політику – політику, що здійснюється регіональною владою, а отже, самими регіонами щодо забезпечення всебічного сталого розвитку відповідних власних територій. Роль держави у такому разі зводиться до підтримки відповідних регіональних ініціатив у вигляді нормативно-правового та матеріально-фінансового забезпечення, визначення загальних пріоритетів регіонального розвитку країни. У цьому і має виражатися державна регіональна політика країни в цілому. Адже для життєдіяльності людини, громадянина необхідно забезпечення політичної, громадської, військової, економічної, екологічної безпеки, обумовлених вирішенням завдань вдосконалення законодавчої системи будь-якої держави через імплементацію норм міжнародного права до національного законодавства на основі дотримання інтересів нації.

У свою чергу, законодавче регулювання на міжнародному рівні нормативно-правових відносин створює сприятливі умови для єдиної правової діяльності, що стосується забезпечення національної безпеки держави, яке, в свою чергу, включає завдання організаційного і комунікативного характеру в ході реалізації внутрішньої і зовнішньої політики держави на всіх рівнях.

При цьому загальний стан національної безпеки визначається складом і відхиленням від граничних значень основних економічних, правових, соціальних, внутрішньополітичних, етнополітичних, зовнішньополітичних, демографічних, екологічних й інших кількісних індикаторів, що характеризують життєво важливі сфери діяльності та сталий прогресивний розвиток суспільства України, держави у цілому та її громадян.

Національна безпека безпосередньо орієнтується на сформовані в суспільстві цінності. Однак слід враховувати той факт, що сприйняття та розуміння національних цінностей та ідеалів конкретним суб'єктом в конкретний час було і буде різним. Таким чином, національна безпека, являючи собою соціальне явище, має безліч варіацій, закріплених правом як стан, який акумулює безліч видів шкоди, а також можливих уявлень про загрози й їх наслідки [3, с. 121].

Національна безпека є синтезом державної й громадської безпеки, де державна безпека виступає засобом, а громадська – метою визначення та захисту громадських інтересів, що є життєво важливими. Під-

водячи підсумок вищевикладеного, слід повністю підтримати ту точку зору, відповідно до якої національна безпека являє собою сукупність:

– внутрішніх чинників: розміри території держави, наявність у неї природних ресурсів, чисельність населення країни, її військово-політичний, економічний і науково-технічний потенціал, стабільність державних інститутів, моральний дух суспільства, його єдність;

– зовнішніх чинників: геополітичне становище держави в світі, участь у міжнародних організаціях і військово-політичних союзах, наявність союзників і супротивників або їх відсутність, ступінь контролю над світовими джерелами сировини, золотовалютними резервами, володіння передовими технологіями, інформаційними ресурсами тощо [4, с. 227].

3. Виклики та небезпеки регіональної політики

Основними викликами у процесі реалізації регіональної політики на всіх рівнях є:

– **нестабільне інституційне середовище**, включно з конституційною моделлю побудови держави, де повноваження щодо регіональної політики та пов'язаних із нею сфер (територіально-адміністративна реформа, реформа публічного сектору, державної служби, ППП тощо) переміщуються із міністерства в міністерство, часто внаслідок фрагментації завдань та розподілу їх між різними міністерствами і відомствами. Це ускладнює вироблення цілісного й послідовного підходу до формулювання викликів ДРП та визначення шляхів для їх подолання і є контрпродуктивним середовищем для спеціалістів, експертів та інституцій, які, радше, переймаються власним виживанням у ЦОВВ, аніж змістом реформ та їх наслідками.

– **Високий рівень централізації та сильна владна вертикаль зі слабкими горизонтальними зв'язками**, у тому числі між регіонами. Це, відповідно, призводить до появи викривленого бачення позиції того чи іншого регіону в економіці держави, соціальній, культурній сфері, суспільстві та політиці. «Ментальні» розриви між регіонами зростають набагато швидше, ніж соціально-економічні диспропорції, що шкодить єдності держави.

– **Відсутність далекосяжного бачення розвитку країни та превалювання недалекоглядності у прийнятті рішень у сфері ДРП**

(та інших сферах). Це призводить до неповного виконання або до невиконання взагалі чинного законодавства, що, у комбінації з плінністю керівних команд у міністерствах, породжує плутанину нових законодавчих ініціатив та регуляторних актів. В Україні поки що немає традиції і практик оцінки остаточного ефекту від політики на тій чи іншій території.

– **Законодавчі та регуляторні неузгодження і «білі плями», які гальмують використання можливостей для розвитку та зростання.** Слабкі аналітичні навички спеціалістів, котрі працюють в органах виконавчої влади (на центральному, регіональному та місцевому рівнях) і органах місцевого самоврядування, підривають ефективність інструментів політики. Ситуація ще більше ускладнюється відсутністю горизонтальної координації між органами влади, незалученням до вироблення політики та її оцінки незалежних аналітичних центрів і експертів.

– **Низька спроможність регіонів стати рівноправним партнером центрального уряду в реалізації регіональної політики.** Роль регіональних органів влади насправді є найбільш комплексною: з одного боку, вони мають виконувати у своєму регіоні заходи, визначені й профінансовані центральним урядом, а з іншого – визначати власні пріоритети і реалізовувати власну політику. Як правило, їх спроможність ослабка навіть для реалізації «спущених» згори директив, не кажучи вже про власну політику та інструменти реалізації. Обласні ради, які відповідальні за ухвалення місцевого бюджету, стратегії регіонального розвитку, інших документів планувального характеру, насправді виконують, радше, формальну роль, оскільки готують проекти цих документів не органи обласних рад, а органи виконавчої влади, відповідальні перед урядом, а не перед радою та відповідною громадою. Отже, вкрай назріла реформа системи місцевого самоврядування та перерозподілу повноважень між органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування регіонального рівня [7, с. 323].

Даний блок закликів, намірів та пропозицій суспільству мають. Перш за все увагу привертають запропоновані конкретні кроки збільшення фінансової спроможності місцевого самоврядування: збільшення податкових надходжень до місцевих бюджетів, запровадження податку на нерухомість, реформування міжбюджетних відносин на користь місцевих бюджетів. Хоча, є не зовсім коректними положення

щодо розподілу податкових надходжень між загальнодержавним та місцевими бюджетами.

Як позитив слід також розглядати пропозицію передачі у комунальну власність територіальних громад ряду об'єктів, що перебувають у обласному підпорядкуванні. Розширення повноважень місцевих рад у сфері управління землями в межах території ради є очевидним кроком щодо посилення місцевого самоврядування.

4. Шляхи вдосконалення системи забезпечення регіональної безпеки

Реформа адміністративно-територіального устрою. До системи адміністративно-територіального устрою входять адміністративно-територіальні одиниці – цілісні частини території держави, кожна з яких за певних географічних, демографічних, соціально-економічних та історичних умов є територіальною основою для організації та провадження діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, та які поділені на три рівні – регіон, район, громада;

Планування територіальних меж адміністративно-територіальних одиниць відповідно до новосформованої системи адміністративно-територіального устрою. Розробка проекту Закону України: «Про територіальний устрій України».

Реформа системи місцевого самоврядування. Чітке розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування різного рівня за принципом субсидіарності з метою недопущення подвійного підпорядкування та дублювання функцій і завдань, а також між органами місцевого самоврядування кожної адміністративно-територіальної одиниці шляхом прийняття відповідних законів, а також окремих статутів для кожної громади.

Підготовка проекту Закону України «Про місцеві референдуми», передбачивши в ньому обмеження переліку питань, що виносяться на розгляд, лише компетенцією місцевого самоврядування.

Підготовка проекту виборчого кодексу передбачивши: розведення в часі виборів до Верховної Ради України та органів місцевого самоврядування; удосконалення пропорційної системи виборів, в тому числі стосовно місцевих виборів; запровадження обрання сільських, селищних та міських голів на основі абсолютної більшості голосів (у два тури).

Розробка проектів таких Законів України: «Про місцеве самоврядування» та «Про службу в органах місцевого самоврядування». Розробка проекту Закону України «Про основні засади державної регіональної політики» [8].

Реформа місцевих органів виконавчої влади. Повноваження обласних та районних державних адміністрацій мають бути обмежені виконанням таких функцій:

– здійснення контролю за дотриманням органами місцевого самоврядування Конституції та законів України, постанов Верховної Ради України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади, а також прав і свобод громадян;

– координація діяльності територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.

Представництво центральних органів виконавчої влади на місцевому рівні здійснюється шляхом утворення та забезпечення функціонування відповідних територіальних органів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади. Рішення про їх утворення приймає Кабінет Міністрів України.

Розробка проекту Закону України «Про місцеві державні адміністрації» (нова редакція).

Реформа місцевих фінансів. Розроблення та здійснення заходів щодо децентралізації міжбюджетних відносин з урахуванням унітарної форми державного устрою України та тривірневої системи адміністративно-територіального устрою.

Затвердження державних соціальних стандартів, на підставі яких має бути проведені відповідні розрахунки з визначення рівня потреб громад та фінансового забезпечення їх місцевих бюджетів.

Підготовка пропозицій про внесення змін до податкового законодавства в частині розширення повноважень місцевих органів виконавчої влади щодо регулювання податкового навантаження та податкового стимулювання. Розроблення проектів законів про внесення змін до Бюджетного кодексу України, Закону України «Про місцеві податки та збори», спрямованих на децентралізацію міжбюджетних відносин, а також зміцнення бюджетної та податкової системи з метою підвищення ролі та статусу інститутів місцевого самоврядування.

Державна регіональна політика. Забезпечення регіонів необхідними ресурсами для соціального розвитку. Забезпечення взаємодії Уряду та регіонів шляхом узгодження пріоритетів і завдань загальнодержавних та регіональних програм економічного і соціального розвитку. Запровадження державної підтримки здійснення заходів з подолання депресивності окремих територій шляхом підготовки та виконання відповідних програм.

Стратегічне планування. В умовах обмеженості фінансових ресурсів, які нині центральний уряд України може спрямувати на розвиток територій, слід посилити пріоритетність розподілу ресурсів та концентрувати їх на тих заходах і територіях, які можуть забезпечити найбільшу віддачу у найбільш стислий час, однак матимуть довготривалі і комплексний ефект на розвиток не лише однієї території, а й сусідніх регіонів [8].

Підвищення ефективності виконання державних цільових програм розвитку окремих регіонів шляхом моніторингу ефективності їх виконання та обґрунтування необхідності реалізації на даному етапі розвитку регіонів.

Важливим методологічним завданням є визначення чинників впливу на соціально – економічний розвиток регіонів, що забезпечать рух регіональної соціально-економічної системи по траєкторії стійкого розвитку.

Сутнісна характеристика чинників впливу на соціально-економічний розвиток регіонів за пріоритетністю значення їхньої дії полягає у тому, що насамперед розглядаються ті чинники, вплив яких у конкретній період є найбільшим. Але для того, щоб в'яяснити, вплив якого чинника є найбільшим, тобто який з чинників є пріоритетним, необхідно все-таки спочатку проаналізувати всі чинники. На сьогодні, можна визначити ряд чинників, які здійснюють зростаючий вплив на розвиток регіонів.

Природно-ресурсні та кліматичні чинники. Характеризують наявність в регіоні немобільних ресурсів, таких як: ліси, річки, корисні копалини, землі з урахуванням сільськогосподарського призначення й ґрунтового покриву, фауністичні ресурси тощо. Підкреслюють особливості природного середовища (зокрема, середньорічні температури, середньорічну кількість опадів, тривалість опалюваль-

ного сезону), рекреаційні умови проживання населення, екологічну ситуацію в регіоні і впливають на стандарти і спосіб життя населення [6]. Здійснюють вплив на розвиток в регіоні рекреації, туристичної та санаторно-курортної галузі.

Демографічні чинники. Демографічною ситуацією в регіоні визначається трудовий потенціал. Стан населення на конкретній території на визначену дату. Під станом населення розуміють не тільки кількість населення, але і його якісні характеристики: розподіл населення за віком, за статтю, за рівнем освіти, за конфесійною приналежністю, за культурними традиціями тощо. Однією з основних причин, які стримують соціально-економічний розвиток регіонів України, є демографічна криза. Відбувається звуження демографічної бази відтворення трудового потенціалу через низький рівень народжуваності, високий рівень смертності, трудову еміграцію працездатного населення, скорочення тривалості життя, погіршення вікової структури, зниження чисельності економічно активного населення, що призводить до щорічного зниження рівня трудового потенціалу та скорочення людських ресурсів регіонів [5].

Екологічні чинники. Характеризують рівень антропогенного забруднення довкілля. Використання екологічно безпечних технологій, ефективного механізму збереження джерел прісних та мінеральних вод, заходи з забезпечення населення екологічно-чистою питною водою, захист річок, потоків та водойм від засмічення і забруднення промисловими та побутовими стоками. Вчасність реконструкцій та капітальних ремонтів діючих очисних споруд. Створення нових сміттєзвалищ, а також відкриття підприємств з переробки промислових та побутових відходів в регіоні. Ступінь вирішення проблеми збору і утилізації побутового сміття. Проведення і реалізація, вказаних заходів позитивно впливає на соціально-економічний розвиток.

Інфраструктурні чинники. Інфраструктура (виробнича, соціальна, науково-технічна, екологічна, інтелектуальна) є тим, що стримує розвиток регіону чи стимулює його. Розвинута інфраструктура регіону – це посилена безпека та сильніші зв'язки мешканців та економіки. Розвиток інфраструктури залежить від специфіки галузей і регіонів і здійснюється відповідно до змін у виробничій сфері. Структура виробництва в сучасних умовах характеризується зростаючою орієн-

тацією не на галузеву, а на регіональну систему господарювання. Інфраструктура сучасного міста, якість міського середовища визначається діяльністю комплексу галузей міського господарства, що забезпечують населення міста і виробництво. Інфраструктура займає ключове місце в розвитку економіки, оскільки її існування пов'язане зі станом продуктивних сил і територіальним поділом праці, а також ефективністю функціонування сфери матеріального виробництва [6]. Інфраструктурне облаштування економіки регіонів з одного боку залежить від темпів модернізації, а з іншого – сама виступає постачальником соціально-економічного розвитку регіонів.

Фінансово-економічні чинники. Одним з найбільш важливих фінансово-економічних чинників розвитку будь-якого регіону України є забезпеченість природними ресурсами, розвинений промисловий сектор, інфраструктура, зовнішні і внутрішні економічні зв'язки, ринкова кон'юнктура, кваліфіковані трудові ресурси, обсяг бюджетних доходів, привабливі умови для інвестування, ступінь залежності від зовнішніх джерел ресурсів та енергії. Які пов'язані з рівнем соціально-економічного розвитку країни і кожного конкретного регіону, з рівнем та структурою зайнятості в суспільному виробництві; рівнем грошових доходів жителів та їх диференціацією серед окремих соціальних груп, з обсягом й структурою товарної пропозиції, досягнутим рівнем споживання товарів та послуг, із структурою індивідуального споживчого бюджету, а також з характером і типом власності на підприємствах регіону [7].

Військово-політичні чинники. Внаслідок воєнного конфлікту найбільший збиток нанесений підприємствам добувної, хімічної промисловості, гірничо-металургійного комплексу і машинобудування. Значної шкоди завдано промислового виробництву й через порушення налагоджених зв'язків «сировина-виробництво-збут» з іншими регіонами країни. Із загостренням кризи проявились проблеми промислового комплексу регіонів, які накопичувались роками: надмірна залежність від зовнішньої кон'юнктури на ринках основних експортних товарів, висока енерго – та матеріалоемність виробництва, що стало причиною різкого зростання собівартості, дефіцит коштів для модернізації основних фондів, скорочення збуту на внутрішньому ринку через зменшення попиту на продукцію проміжного споживання та інвестиційного призначення.

Чинники державного впливу та регіональної політики. Можливість використання діючого механізму регулювання економічного розвитку регіону. Фактори регіональної політики держави [3]. Під цим поняттям розуміють одночасно і державне регулювання територіального суспільного розвитку, і регулювання розвитку регіонів, що здійснюється центром. Базовим об'єктом регіональної політики в Україні зараз є обласний регіон. Зокрема, проблеми депресивних регіонів не можуть бути вирішені їх власними силами, потребують постійної уваги і фінансової допомоги з боку держави.

Головним результатом соціально-економічного розвитку регіону має стати повноцінна здорова людина, поліпшення її життя, реалізація заходів по забезпеченню соціального захисту населення, розвитку охорони здоров'я, освіти і науки, культури і мистецтва, фізичної культури і спорту, створення сприятливих умов для гармонізації міжнаціональних і міжконфесійних відносин в усіх сферах життєдіяльності.

Техніко-технологічні чинники. Можливість оперативного впровадження науково-технічних досягнень. Темпи зростання промислового виробництва потребуватимуть збільшення споживання енергоносіїв. Запровадження енергозберігаючих технологій є основним резервом сталого енергозабезпечення та зменшення частки енергоносіїв на одиницю продукції.

Конкурентні чинники. Нестабільність соціально-економічного розвитку призвела до необхідності пошуку нових ринків збуту товарів на зовнішніх ринках, освоєння нових видів продукції та перепрофілювання виробництв. Відбувається зміна галузевої спеціалізації регіональної економіки, зокрема напрямів експортно орієнтованого виробництва [3]. Це є необхідним чинником задля зміцнення регіональних господарських комплексів та надання їм нових стимулів до розвитку.

Ринкові чинники. В залежності від конкретних особливостей та наявності в регіоні інфраструктури для розвитку бізнесу, визначених умов пільгового оподаткування можна визначити конкретні умови відтворення товарів і послуг, робочої сили. Ці показники визначають рух цін, розмірів виробництва, зайнятості, рівня життя населення. Основною характеристикою кон'юнктури ринку є ступінь збалансованості попиту і пропозиції. Така оцінка дозволяє діагностувати тип кон'юнктури регіонального ринку.

Чинники інвестиційної привабливості. Основна мета активації інвестиційної діяльності в регіоні полягає в тому, щоб через нарощування обсягів виробництва і поліпшення економічного стану суб'єктів підприємницької діяльності досягти підвищення рівня життя населення та збільшення обсягу джерел власних інвестиційних ресурсів [2].

Інформаційні чинники. Характеризують можливість вільного доступу кожного жителя регіону до всієї інформації, необхідність в якій виникає в процесі його діяльності, відпочинку та у побуті, відкритість органів місцевого самоврядування для діалогу з суспільством, формування рівнів інформаційних потреб та інформаційної культури населення, забезпечення інформаційної безпеки регіону і кожного його жителя.

Перетворення інформаційних ресурсів регіону в стратегічний ресурс сталого і поступального розвитку, спрямованого на досягнення головної мети розвитку регіону – стабільного поліпшення якості життя всіх верств населення. Рівень інтеграції інформаційної інфраструктури регіону в національну і світову інформаційні системи.

Інституціональні чинники. Значно впливають на рівень соціально-економічного розвитку регіонів.

Характеризують ступінь завершеності в регіоні структурних перетворень та інституціональних ринкових реформ. Під інституціональним середовищем економічної системи розглядається сукупність соціокультурних, політичних і правових інститутів та взаємозв'язків між ними, які впливають на характер економічної діяльності людей та формування стійких структур їх взаємодії у межах економічної системи регіону [5].

Кожен із цих чинників формує умови для існування та життєдіяльності регіонів у новій якості, що потребує відповідного регулювання регіонального розвитку з боку держави. Більшої ефективності регулюванню і загалом державній регіональній політиці могло б надати застосування комплексного підходу до розвитку територій. На думку фахівців, у регіональній політиці необхідно перейти від політики вирішення точкових проблем до політики комплексного розвитку територій, комплексного планування територій. Тим самим можна досягти цілей забезпечення стабільного й ефективного розвитку регіонів.

5. Висновки

Тому, ми підводимо підсумок, що будь-якому регіону необхідно мати інформацію про те, як перераховані чинники сприяють підвищенню рівня соціально-економічного розвитку. Такі знання потрібні для того, щоб уміти управляти ними, а саме вчасно проаналізувати ці чинники і прийняти вірні рішення в різних областях, що стосуються регіонального розвитку. Слід зазначити, що роль кожного чинника постійно змінюється тому процес розвитку не можна розглядати як просту сукупність чинників, що діють в одному напрямку. Впорядкованість і структурованість чинників як відкритих динамічних систем, підвищує передбачуваність поведінки і напрямів змін кожного компонента, що безумовно, сприяє стійкості регіону в цілому, а відповідно на систему національної безпеки в цілому.

Отже, запорукою ефективного забезпечення національної безпеки держави є засоби регулювання відносин суспільно-політичного та соціально-економічного характеру як на регіональному, так і на внутрішньодержавному рівні, з урахуванням інтересів регіонів, а отже і держави взагалі, спрямованих на взаємовигідне співробітництво у всіх сферах діяльності.

Щодо реформи місцевого самоврядування, то дослідники сценаріїв планування регіональної політики погоджуються у своїх висновках, що обумовлене необхідним:

- виконанням функцій забезпечення суверенітету, політичної стабільності, суспільно-економічного розвитку;
- формуванням громадянського суспільства і правової держави;
- створенням соціально-психологічного клімату нетерпимості до насильства, агресії, ворожості, а також забезпеченням поваги до загальнолюдських цінностей. Вирішення зазначених завдань на регіональному рівні забезпечує виконання функцій національної безпеки в усіх сферах діяльності.

Список літератури:

1. Концепція державної регіональної політики. Затверджена Указом Президента України № 341/2001 від 25 травня 2001 р.
2. Babiak, H.P. (2014). *The Demographic factors and their influence on the recreation of labour potential of Ukraine*. Social labour relations: theory and practice. № 1. Pp. 362–366. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2014_1_60

3. General Assembly of United Nations (2014). The road to dignity by 2030: ending poverty, transforming all lives and protecting the planet Summarizing lecture of the Secretary general of United Nations one after another daily on a period after 2015 A/69/700. Available at: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/69/700&referer=/english/&Lang=R
4. Program of development of the UNO (2017). Lecture about human development. Human development for all and every. Moscow : Publishing House «The Whole World».
5. Lytvynenko, N.I. (2015). *Institutional constituents of socio-economic development of country*. Dnepr: National Mining University. (in Ukrainian)
6. *Infrastructure of regions of Ukraine. Priorities of modernisation* (2017). Analytical research. Kyiv : HO «Poliskyi fond mizhnarodnykh ta rehionalnykh doslidzhen».
7. Tabalova, O.Ye. (2012). *Pre-conditions of origin of regional asymmetries of steady development are in Ukraine*. Financial space. Vol. 3(7). Pp. 26–30.
8. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / за ред. З.С. Варналія. Київ : Знання України, 2005. 498 с.

References:

1. Концепція державної регіональної політики. Затверджена Указом Президента України (2001) [The concept of state regional policy. Approved by the Decree of the President of Ukraine], no. 341/2001 vid 25.05.
2. Babiak, H.P. (2014). *The Demographic factors and their influence on the recreation of labour potential of Ukraine*. Social labour relations: theory and practice, no. 1, pp. 362–366. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_1_60
3. General Assembly of United Nations (2014). The road to dignity by 2030: ending poverty, transforming all lives and protecting the planet Summarizing lecture of the Secretary general of United Nations one after another daily on a period after 2015 A/69/700. Available at: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/69/700&referer=/english/&Lang=R
4. Program of development of the UNO (2017). Lecture about human development. Human development for all and every. Moscow: Publishing House «The Whole World».
5. Lytvynenko, N.I. (2015). *Institutional constituents of socio-economic development of country*. Dnepr: National Mining University.
6. *Infrastructure of regions of Ukraine. Priorities of modernisation* (2017). Analytical research. Kyiv: HO «Poliskyi fond mizhnarodnykh ta rehionalnykh doslidzhen».
7. Tabalova, O.Ye. (2012). *Pre-conditions of origin of regional asymmetries of steady development are in Ukraine*. Financial space, vol. 3(7), pp. 26–30.
8. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку (2005): монографія / за ред. З.С. Варналія. Київ: Знання України.